

VPLIV OSAMOSVOJITVE SLOVENIJE NA PREDMET ZGODOVINA
NA VSEH ŠOLSKIH STOPNJAH

Danijela TRŠKAN

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Aškerčeva 2, Slovenija
e-mail: danijela.trskan@ff.uni-lj.si

IZVLEČEK

V prispevku avtorica analizira vsebinske spremembe v učnih načrtih za osnovno šolo, srednje šole in fakultete pri predmetu zgodovina, ki so se pojavile po razpadu Jugoslavije. Primerja učne načrte za zgodovino na vseh šolskih stopnjah, ki so bili v uporabi konec 80. let in v začetku 90. let 20. stoletja, ko se je Slovenija osamosvojila. Analiza učnih načrtov za zgodovino je pokazala, da so bile največje spremembe pri učni vsebini oz. obsegu zgodovine jugoslovanskih narodov in zgodovine Slovencev ter pri učnih ciljih, saj se učni cilji po osamosvojitvi Slovenije niso več nanašali na zgodovino vseh jugoslovanskih narodov, ampak le na slovensko zgodovino. Pri vseh učnih načrtih za zgodovino po letu 1991 je bila novost, da je bila slovenska zgodovina vključena v posebnih poglavjih oz. ločena od evropske ali svetovne zgodovine ter je v kasnejših letih pridobila še večjo vlogo in obseg v slovenskih učnih načrtih.

Ključne besede: učni načrti za zgodovino, fakultete, gimnazije, srednje strokovno-tehnične šole, osnovne šole, osamosvojitve Slovenije

L'INFLUENZA DELL'INDIPENDENZA DELLA SLOVENIA
SULL'INSEGNAMENTO DELLA STORIA A TUTTI I LIVELLI SCOLASTICI

SINTESI

Nel contributo l'autrice analizza i cambiamenti dei contenuti riguardanti i programmi scolastici a livello primario, secondario e superiore nell'insegnamento della Storia avvenuti dopo la dissoluzione della Jugoslavia. Confronta i programmi scolastici di Storia a tutti i livelli scolastici della fine degli anni ottanta agli inizi del decennio successivo del secolo XX, ovvero nel periodo in cui la Slovenia ottenne la propria indipendenza. L'analisi dei programmi scolastici rivela che la maggior parte delle modifiche riguardava i contenuti dello studio ovvero l'estensione dello studio della storia dei popoli jugoslavi e della storia degli sloveni nonché gli obiettivi dello studio. Essi infatti, dopo l'indipendenza della Slovenia, non si riferiscono più alla storia di tutti i popoli jugoslavi ma solamente alla storia slovena. Un'altra novità, riscontrata in tutti i programmi scolastici riguar-

danti la Storia, si riferisce all'incorporazione della storia slovena in capitoli individuali ovvero separatamente dalla storia europea e quella mondiale e, nel periodo successivo, l'acquisizione di una ulteriore rilevanza ed estensione nei programmi scolastici sloveni.

Parole chiave: programmi scolastici di Storia, facoltà, ginnasi, istituti tecnico-profesionali, scuole primarie, indipendenza della Slovenia

UVOD V OSNOVNOŠOLSKO, SREDNJEŠOLSKO IN VISOKOŠOLSKO IZBOBRAŽEVANJE KONEC 80. LET, V ZAČETKU 90. LET 20. STOLETJA

V 80. letih 20. stoletja je celotno izobraževanje, in sicer osnovnošolsko, srednješolsko in visokošolsko izobraževanje v SR Sloveniji urejal Zakon o usmerjenem izobraževanju (Ur.l SRS, št. 11/80, 6/83, 25/89 in 35/89). Osnovna šola je bila osemletna, srednješolsko izobraževanje pa je vključevalo tri programe: skrajšane programe srednjega izobraževanja (predmet družboslovje), programe srednjega izobraževanja (predmet zgodovina) in nadaljevalne programe srednjega izobraževanja oz. programe za pridobitev strokovne izobrazbe (predmet zgodovina) (Predmetniki prenovljenih vzgojno-izobraževalnih programov v srednjem izobraževanju, 1987). Visoko izobraževanje pa je imelo štiri programe: programe za pridobitev višje izobrazbe, programe za pridobitev visoke izobrazbe, programe za pridobitev magisterija in programe za pridobitev doktorata (Valentinčič, 1980).

Večje spremembe so se v Sloveniji začele takoj po osamosvojitvi, in sicer so bili iz predmetnikov v osnovnih in srednjih šolah odpravljeni nekateri predmeti: samoupravljanje s temelji marksizma ter obramba in zaščita. Ravno tako predmet srbohrvaščina, kjer je bilo število ur, namenjenih temu predmetu, porazdeljeno med slovenščino in tuj jezik. Najprej so se začeli spreminjati učni načrti za osnovne šole, potem pa za srednje šole, spremenili so se zlasti za družboslovne in jezikoslovne predmete, katerim je sledilo tudi izdajanje učbenikov (Gabrič, 2006, 1311).

V osnovni šoli je Zakon o osnovni šoli (1980) določal, da temelji delo vsake posamezne šole na programu življenja in dela osnovne šole. Večje organizacijske in vsebinske reforme za osnovno šolo pa je Ministrstvo za šolstvo in šport začelo pripravljati šele po letu 1993, in sicer osnutek za vpeljavo devetletke. Vsebinska prenova osnovne šole je dobila zakonsko podlago leta 1996 z Zakonom o osnovni šoli.

V srednjih šolah je bil ponovno uveden program gimnazije v prvi letnik že v šolskem letu 1990/91. Po letu 1991 so bili srednješolski programi: štiriletna gimnazija (ki so zamenjali programe naravoslovno-matematično dejavnost, družboslovni in kulturni program in pedagoški program iz usmerjenega izobraževanja), dveletni program in triletni programi poklicnih šol ter štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol (Gimnazijski program, 1992; Dveletni in triletni programi poklicnih šol, 1991; Srednješolski programi in poklici, 1992). Dijaki prvih letnikov so se po novem gimnazijskem programu

morali pripravljati tudi na maturitetni izpit oz. maturo, ki je bila poskusno uvedena leta 1994. Zakonsko podlago pa je srednješolsko izobraževanje dobilo leta 1996 z Zakonom o gimnazijah in Zakonom o poklicnem in strokovnem izobraževanju.

Tudi v visokem šolstvu so se prenavljali študijski programi. Tako je oddelek za zgodovino na Filozofski fakulteti v Ljubljani pripravil nov študijski program za štiriletni študij v študijskem letu 1992/93, ki se je precej razlikoval od prejšnjega, ravno tako je bil prenovljen program za študij zgodovine na Pedagoški fakulteti v Mariboru.

Zakon o visokem šolstvu iz 1993 je omogočil sistemsko spremembo v razvoju visokega šolstva. Ohranil je dualni sistem na ta način, da je visoko šolstvo sestavljalo visoko strokovno in univerzitetno izobraževanje. Višje šolstvo ni bilo več njen sestavni del. Od 1993 je potekal podiplomski študij ravno tako po visokih strokovnih in univerzitetnih študijskih programih (Medveš, 2000, 269).

V nadaljevanju bomo predstavili ugotovitve, do katerih smo prišli z analizo vseh učnih načrtov za zgodovino, ki so bili v veljavi konec 80. in v začetku 90. let 20. stoletja v Sloveniji na vseh šolskih stopnjah oz. podali glavne spremembe v učnih načrtih za zgodovino na začetku samostojne Slovenije. Odgovorili bomo na vprašanja, v kolikšni meri se je vsebinska struktura in s tem tudi vsebina spremenila, v kolikšni meri in katere so bile vsebine, ki so se nanašale na zgodovino jugoslovanskih narodov in katere so bile vsebine, ki so se nanašale na slovensko zgodovino in kako so bile predstavljene, kakšna je bila vsebina, ki je bila posvečena novi Jugoslaviji po letu 1945 ter ali so novi učni načrti po letu 1991 že vključevali osamosvojitve Slovenije.

UČNI NAČRTI ZA ZGODOVINO V OSNOVNI ŠOLI

Predmet zgodovina je bil v 80. letih 20. stoletja uvrščen v družbenoekonomsko vzgojno izobraževalno področje. V učnem načrtu za zgodovino konec 80. let se je med desetimi vzgojno–izobraževalnimi cilji kar osem ciljev nanašalo na politično in družbeno ureditev Jugoslavije. Izpostavimo lahko naslednje cilje: učenci so spoznavali *“najpomembnejše dogodke, pojave in pojme iz zgodovine narodov in narodnosti Jugoslavije in tiste svetovne zgodovine, ki je pogoj za umevanje domačega razvoja; najvažnejše dogodke in razvoj NOB ter socialistične graditve narodov in narodnosti Jugoslavije in posebej slovenskega naroda”*; se vzgajali *“v duhu narodne zavesti ter bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti za demokratične odnose v samoupravni socialistični družbi”* in utrjevali *“moralno pripravljenost za obrambo pridobitev samoupravne socialistične družbe”* in *“svojo ljubezen do domovine”* (Program življenja in dela osnovne šole, 1984, 37).

V učnem načrtu iz leta 1992 je bilo bistveno manj ciljev, le štirje cilji, med njimi ni bilo več ciljev, ki bi se nanašali na zgodovino Jugoslavije. Dva učna cilja pa sta se že navezovala na slovensko zgodovino, in sicer so učenci spoznavali *“najpomembnejše dogodke iz obče in nacionalne zgodovine”* in se usposabljali za *“sprejemanje in vrednotenje kulturne dediščine v splošnem in nacionalnem okviru”* (Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli, 1992, 7).

V učnem načrtu iz 80. let je bila vsebina razdeljena po razredih in po obdobjih. Tako je 6. razred vključeval uvod v zgodovino, dobo praskupnosti in fevdalizem, 7. razred kapita-

lizem in imperializem, 8. razred pa t. i. rast socialističnih sil. Značilnost vsebine vsakega obdobja je bila ta, da se je nanašala na delavsko gibanje, zlasti v 7. razredu, kjer so bile teme kot npr. začetki in razvoj delavskega gibanja, delavsko gibanje, II. internacionala, Lenin. V 8. razredu pa so bili poudarki na oktobrski socialistični revoluciji, revolucionarnih gibanjih in III. internacionali. Glede na cilje so se učenci učili o zgodovini jugoslovanskih narodov zlasti v 7 in 8. razredu, in sicer o zgodovini Hrvatov, Makedoncev, Črnogorcev, Srbov in Bosne. V 7. razredu so bile npr. naslednje tematike v učnem načrtu: *Hrvatska pod domačimi vladarji, Makedonska država, Srednjeveška Srbija in Bosna v srednjem veku, Nastanek in razvoj mest v drugih jugoslovanskih pokrajinah, Gospodarska in kulturna vloga Dubrovnika, Boj srbskega, makedonskega in črnogorskega ljudstva proti Turkom, Narodna gibanja jugoslovanskih narodov v Avstriji v predmarčni dobi, Revolucionarno leto 1848 pri Slovencih, Hrvatih in vojvodinskih Srbih, Razvoj samostojne srbske in črnogorske države, Bosna in Hercegovina, Makedonija in balkanske vojne, Medsebojne zveze jugoslovanskih narodov pred prvo svetovno vojno* (Program življenja in dela osnovne šole, 1984).

Največji poudarek pa je bil v 8. razredu na zgodovini Jugoslavije. Med obema vojnama so se učenci učili o stari Jugoslaviji, in sicer o nastanku kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, boju za severne in zahodne meje, o nacionalnem in socialnem vprašanju, šestojanuarski diktaturi in utrditvi Komunistične partije Jugoslavije. Za čas druge svetovne vojne je bil poudarjen “narodnoosvobodilni boj” narodov in narodnosti Jugoslavije, kjer so se vsebine nanašale na napad fašističnih sil na Jugoslavijo, vlogo KPJ in vstajo jugoslovanskih narodov, na najpomembnejše vojaške in politične dogodke jugoslovanskih narodov in narodnosti do kapitulacije Italije, Užiško republiko, prve proletarske brigade, Igmanski pohod in Fočanske predpise, na pohod brigad v Zahodno Bosno in I. zasedanje AVNOJ, na bitko za ranjence na Neretvi in preboj preko Sutjeske ter na zaključne operacije za osvoboditev Jugoslavije. Po letu 1945 je učni načrt poudarjal družbeno–politični razvoj Jugoslavije, kjer so se učenci najprej seznanili z utrditvijo revolucionarnih pridobitev v Jugoslaviji, potem pa z razvojem samoupravne socialistične družbene ureditve v Jugoslaviji. Učni načrt je predpisoval naslednje obvezne vsebine: volitve v ustavodajno skupščino in proglasitev Federativne ljudske republike Jugoslavije, ustavo 1946 – uzakonitev pridobitev NOB, obnovo in izgradnjo domovine, petletni načrt, mirovno konferenco in odnose Jugoslavije z vzhodom in zahodom, Informbiro in jugoslovansko samostojno pot v socializem, vlogo Jugoslavije in Tita v gibanju nerazvitih in neuvršenih, samoupravljanje in socialistično demokracijo v Jugoslaviji, vlogo Zveze komunistov Jugoslavije v graditvi ‘socialistične samoupravne družbe’, ustavo iz leta 1974 ter vlogo Josipa Broza Tita po letu 1945. Posebna tematika v 8. razredu je bila z naslovom Osnove sistema družbene samozaščite, ki je vključevala posebne vsebine o državni varnosti, varnosti občanov in varnosti socialistične samoupravne skupnosti (Program življenja in dela osnovne šole, 1984).

Izpostaviti je treba, da so bile v 8. razredu vsebine povezane tudi s slovensko zgodovino, predvsem za čas druge svetovne vojne, kjer so se učenci učili o Osvobodilni fronti slovenskega naroda in vlogi Komunistične partije Slovenije, o začetku vstaje slovenskega naroda in prvih osvobojenih ozemljih, razvoju ljudske oblasti na Slovenskem, veliki ita-

lijanski ofenzivi in kontrarevoluciji na Slovenskem ter delovanju “narodnoosvobodilne” vojske in partizanskih odredov Slovenije.

Da je bila vsebina o razvoju Jugoslavije in njena pot v socializem zelo pomembna v učnem načrtu, kažejo tudi navodila, ki so zahtevala od učiteljev, da naj bi poudarili “*pomen izgradnje socializma in samoupravne družbe pri nas, njen prispevek k razvoju delavskega in ostalih naprednih gibanj; prizadevanje za dosledno uveljavljanje enakopravnosti vseh narodov in narodnosti Jugoslavije in opravičeno zahtevo po enakopravnosti naših narodnih manjših v zamejstvu*” (Program življenja in dela osnovne šole, 1984, 47–48). Aktualizacijo vsebine pa naj bi učitelji zgodovine izvedli z vključevanjem poročil učencev o intervjujih članov organov samoupravljanja, npr. v delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih (Program življenja in dela osnovne šole, 1984).

Pri učnem načrtu iz leta 1992, ki je izšel v samostojni Sloveniji, pa učna vsebina ni bila razdeljena po obdobjih, ampak po civilizacijah ali pa ločeno evropska in slovenska zgodovina, kar je pomenilo, da je prišlo do večje spremembe v vsebinskih zasnovi skoraj celotnega osnovnošolskega učnega načrta za zgodovino. Npr. v 6. razredu so bile nekatere učne tematike podobne kot v prejšnjem učnem načrtu. Pri drugih tematikah pa je bila že sprememba, saj je bila slovenska zgodovina vključena pri rimski zgodovini (slovensko ozemlje v rimskem obdobju). Večje razlike so bile pri temah za srednji vek (npr. tema Evropski srednji vek in Slovenci v srednjem veku). Medtem ko je bila tema Južni Slovani in turško prodiranje v Evropo (Južnoslovanske srednjeveške države in poseg osmanske države na Balkan – konec balkanskih držav) posebej in je bila edina tema, ki je bila povezana z južnoslovansko zgodovino in tudi edina, ki je ostala iz prejšnjega učnega načrta. V 7. razredu so bile vsebine kronološko razporejene na glavne dogodke in pojave iz svetovne in evropske zgodovine, kjer je bila vključena tudi slovenska zgodovina: npr. humanizem in renesansa, odkritja čezmorskih dežel, reformacija in protireformacija v Evropi in na Slovenskem, kmečki upori, gospodarski razvoj v Evropi v 17. in 18. stoletju, absolutizem v 17. in 18. stoletju s poudarkom na razsvetljenem absolutizmu, Slovenci v 18. stoletju, Evropa in svet na prehodu v 19. stoletje, ameriška osvobodilna vojna, francoska revolucija 1789, Napoleonov vzpon, Ilirske province, Dunajski kongres in revolucionarno leto 1848. Vsebine za 19. stoletje so bile razdeljene v evropsko in slovensko zgodovino, kar pomeni, da je bilo bistveno več poudarka na slovenski zgodovini ravno v 19. stoletju: npr. Evropa v obdobju 1815–1848, Slovenci v obdobju 1815–1848, Evropa po letu 1848, Slovenci po letu 1848 v habsburški monarhiji, Slovenci na prehodu v 20. stoletje. Pri dveh temah so bili vključeni tudi drugi jugoslovanski narodi, in sicer Hrvatje in Srbi, ki so živeli v Avstriji oz. v okviru Avstro-Ogrske, in sicer: Hrvatje in vojvodinski Srbi po uvedbi dualizma, imperialistični pritisk na Balkanu, Balkanska zveza in vojne. V 8. razredu je bila učna vsebina razdeljena glede na svetovni vojni: *Prva svetovna vojna, Svet med obema vojnama, Slovenci v Kraljevini Jugoslaviji, Druga svetovna vojna, Slovenci v času druge svetovne vojne, Svet po drugi svetovni vojni, Slovenija in Jugoslavija po drugi svetovni vojni* (Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli, 1992). Pri vseh temah je bilo bistveno manj jugoslovanske zgodovine. Le pri temi Slovenija in Jugoslavija po drugi svetovni vojni slovenska zgodovina ni bila samostojna tematika, temveč sta bili slovenska in jugoslovanska zgodovina združeni: npr. obnova v Jugoslaviji in Sloveniji,

urejanje mejnih vprašanj, Jugoslavija med Vzhodom in Zahodom, začetek samoupravljanja, Jugoslavija po Titu itd. Poudariti pa je treba, da je bila prvič v tem učnem načrtu že vključena osamosvojitve Slovenije, in sicer so bili poudarjeni razlogi za razpad Jugoslavije, za učence pa so bili predvideni naslednji vsebinski cilji: učenec “*opiše krizne razmere v 80. letih, posledice skokovitega naraščanja inflacije in zadolženosti; spozna nasprotujoče poglede na jugoslovansko krizo in zakaj se ta ni rešila po mirni poti; opiše politične dogodke v Sloveniji konec 80. in začetku 90. let, ki pomenijo utrjevanje demokratizacije in državne suverenosti Slovenije; navede in opiše dejstva, ki so privedla do referendumu za osamosvojitve Slovenije in deklaracije o neodvisnosti; označi reakcijo zvezne vlade in JNA in vrednoti prizadevanja za osamosvojitve*” (Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli, 1992, 38–41).

Ugotavljamo, da se je pred letom 1991 več ciljev nanašalo na družbeno-politično ureditev in obrambo socialistične Jugoslavije in ne toliko na vsa obdobja zgodovine. Po letu 1991 pa je bilo splošnih ciljev bistveno manj, nanašali pa so se na evropsko–svetovno zgodovino na eni strani, na drugi strani pa na slovensko – narodno zgodovino. Zgodovina Slovencev se je obravnavala skupaj z zgodovino Hrvatov, Srbov, Makedoncev, Črnogorcev oz. drugih jugoslovanskih narodov pred letom 1991. Slovenske zgodovine je bilo seveda bistveno manj pred letom 1991. Po letu 1991 pa je bila zgodovina Slovencev v učnih načrtih za osnovne šole vključena v ločene teme. Tako je bila glavna sprememba ravno ta, da je slovenska zgodovina z osamosvojitvijo Slovenije pridobila večjo vlogo v učnih načrtih za osnovno šolo. Organizacijske in večje vsebinske reforme za osnovno šolo je Ministrstvo za šolstvo in šport začelo pripravljati šele po letu 1993, in sicer je bila večja organizacijska reforma priprava vpeljave devetletke, namesto osemletke. Vsebinska prenova osnovne šole pa je dobila zakonsko podlago leta 1996 z Zakonom o osnovni šoli. Tako so bile večje didaktično–metodične spremembe vključene v učni načrt za zgodovino v osnovnih šolah šele nekaj let po osamosvojitvi Slovenije. Že učni načrt iz leta 1992 pa je nakazal, da mora slovenska zgodovina pridobiti večjo veljavo v učnih načrtih, poleg evropske in svetovne. Zgodovina t. i. bivših jugoslovanskih narodov pa je ostala le v primeru skupne zgodovine, to je zgodovine v 20. stoletju (Kraljevina Jugoslavije, Socialistična federativna republika Jugoslavija). Pri drugih tematikah pa je bila zgodovina bivših jugoslovanskih narodov vključena kot del evropske zgodovine.

UČNI NAČRTI ZA ZGODOVINO V GIMNAZIJAH

Za primerjavo z učnim načrtom gimnazije pred letom 1991 smo izbrali učni načrt za smer Družboslovno-jezikovna smer v usmerjenem izobraževanju, kjer je bil predmet zgodovina v vseh štirih letih od 1986/87 naprej, saj gimnazije v 80. letih niso obstajale.

Od desetih učnih ciljev oz. smotrov se je sedem ciljev navezovalo na jugoslovanski socialistični patriotizem. Med cilji pa zasledimo tudi cilje, kjer so učenci utrjevali slovensko narodno zavest. Izpostavimo lahko naslednje cilje: “*spoznavajo zgodovinske korenine slovenske narodne zavesti ter bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti in se vzgajajo v spoštovanju njihovih svobodoljubnih tradicij in kulturne dediščine, v jugoslovanskem socialističnem patriotizmu, socialističnem humanizmu, vzajemnosti, solidarnosti*

in enakopravnem sodelovanju med narodi; spoznavajo revolucionarno vlogo delavskega razreda in vodilno silo Komunistične partije Jugoslavije oziroma Zveze komunistov Jugoslavije, posebej v narodnoosvobodilnem boju in v socialistični izgradnji po osvoboditvi” (Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja, 1986, 3.11/1 in 3.11/2).

Učna vsebina je bila v tem učnem načrtu razdeljena po obdobjih. Tako je imel prvi letnik uvod, prazgodovino, stari vek (stari vzhod, stara Grčija, rimski imperij) in prehod v srednji vek. Z zgodovino jugoslovanskih narodov so bile povezane naslednje teme, kjer se je pridevnik “naš” nanašal na vse jugoslovanske kraje, npr. naši kraji v prazgodovini, stiki Grkov z našim ozemljem, Rimljani v naših krajih ali prve južnoslovanske države.

V drugem letniku so bile vsebine razdeljene v dobo razvitega fevdalizma, krizo fevdalnega družbenega reda, tehnično in industrijsko revolucijo ter obdobje meščanskih revolucij. Posebno poglavje je bilo namenjeno varstvu arhivskega gradiva. V drugem letniku je bilo bistveno več vsebin kot v prvem letniku, ki so se nanašale na zgodovino jugoslovanskih narodov. V naslovih tematik pa je bil v učnem načrtu pogosto uporabljen pridevnik “naš”, npr. *Južni Slovani med nemškim cesarstvom, Benetkami, Ogrsko in Bizancem, Vzpon osmanske moči in [...] posledice za naše narode, Reformacija in njen pomen za naše narode, Oblike odpora naših narodov in narodnosti proti fevdalizmu in tuji nadoblasti in posledice, Reformni posegi v fevdalni sistem v naših deželah, Naši narodi v tem času – v času Napoleona, Vzhodno vprašanje in začetek osvobajanja naših narodov izpod turške oblasti* (Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja, 1986, 3.11/1 in 3.11/2).

Tretji letnik je vključeval vsebine povezane z bojem za uveljavljanje liberalnega kapitalizma, imperializem, jugoslovanske ideje pred prvo svetovno vojno, prvo svetovno vojno, oktobrsko revolucijo in nastanek Jugoslavije. Tudi v tem letniku je bilo veliko vsebin, ki so se nanašale na zgodovino jugoslovanskih narodov, kjer so se dijaki učili o narodnopolitičnih gibanjih pri jugoslovanskih narodih v prvi polovici 19. stoletja in v letu 1848, o procesu odpravljanja fevdalizma, prizadevanju jugoslovanskih narodov in narodnosti za enakopravnost in samostojnost, o posledicah Berlinskega kongresa na jugoslovanske narode, o večjem političnem pritisku velikih sil na Balkanu, jugoslovanskih nacionalnih programih, balkanskih vojnah, jugoslovanskih narodih v času prve svetovne vojne in nastanku kraljevine.

V četrtem letniku je bila vsebina razdeljena po svetovnih vojnah, posebej za evropsko in svetovno zgodovino (svet med vojnama, druga svetovna vojna, svet po drugi svetovni vojni) in posebej za zgodovino jugoslovanskih narodov. Pri vsebinah za zgodovino jugoslovanskih narodov iz vsebinskih poudarkov ne zasledimo zgodovine Slovencev do leta 1941, saj je v ospredju Jugoslavija (narodnoosvobodilni boj narodov in narodnosti Jugoslavije, boj nove Jugoslavije za samostojno razvojno pot). Največji poudarek pa je bil kot v osnovnošolskem učnem načrtu na narodnoosvobodilnem boju narodov in narodnosti Jugoslavije. Pri tej tematiki je bil vključen tudi naslov Posebnosti razvoja narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji. Tudi po letu 1945 je bil poudarek na razvoju Jugoslavije, kjer so se dijaki učili o boju nove Jugoslavije za samostojno razvojno pot (obnova, administrativni socializem in informbirojevska kriza), o začetkih samoupravljanja, ustavnem razvoju, družbenem in kulturnem razvoju, o političnih, gospodarskih in mednacionalnih

problemih nove Jugoslavije. Edina tema, ki se je posebej navezovala na Slovence, so bili zamejski Slovenci (Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja, 1986, 3.11/1 in 3.11/2).

Kljub temu, da je bil med glavnimi cilji učnega načrta, da dijaki spoznavajo slovensko zgodovino, ugotavljamo, da je bila slovenska zgodovina vključena le pri dveh vsebinskih poudarkih (druga svetovna vojna in zamejski Slovenci po drugi svetovni vojni).

Učni načrt za zgodovino v gimnazijah, ki je izšel 1992 v publikaciji z naslovom Gimnazijski program, je bil zelo kratko zabeležen. Vključeval je le štiri učne cilje, kjer sta se kar dva navezovala na slovensko zgodovino, podobno kot v osnovnošolskem učnem načrtu. Nič več pa ni bilo ciljev, ki bi se nanašali na jugoslovanske narode. Dijaki so pridobili *“temeljna znanja o zgodovinskih dogajanjih, procesih in pojavih iz svetovne zgodovine”* in poglobljali *“vedenja o nacionalni zgodovini”*, ugotavljali vzroke *“rasti slovenske narodne zavesti”* in vrednotili *“njen pomen za narodnostno samobit”* (Gimnazijski program, 1992, 126).

Učne vsebine v tem učnem niso bile razporejene po letnikih, vendar pa so bile tematike zelo podobne kot pri učnem načrtu iz 80. let, zato v nadaljevanju predstavljamo le vsebine, ki so se nanašale na zgodovino jugoslovanskih narodov. Teh vsebin je bilo še vedno veliko, uporabljal pa se je še vedno pridevnik naš, ki se je nanašal na vse jugoslovanske narode: npr. prazgodovinska najdišča na naših tleh, rimska kultura na naših tleh, Južni Slovani med Bizancem in Franki, prve južnoslovanske države, Južni Slovani v razvitem fevdalizmu, kriza osmanskega imperija in vzhodno vprašanje, prva in druga srbska vstaja, začetki črnogorske države, Slovenci, Hrvati in vojvodinski Srbi v predmarčni dobi, dualistična preureditev Habsburške monarhije in položaj naših narodov, jugoslovanski narodi med prvo svetovno vojno (Gimnazijski program, 1992, 126).

Štiri teme v 4. letniku v učnem načrtu za gimnazije iz leta 1992 pa so bile v celoti posvečene jugoslovanskim narodom, in sicer tema Jugoslovanski narodi v dobi imperializma. Vsebine so bile: nacionalni programi in združevalne težnje, različnost gospodarskega in političnega razvoja, Berlinski kongres Balkanske vojne in posledice. Druga tema je bila Naši narodi med vojnami, kjer so bile naslednje vsebine: nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, boj za meje, gospodarske razmere, politična ureditev in večstrankarski sistem, zunanja politika, jugoslovanske narodne manjšine v zamejstvu. Tretja tema je bila Narodnoosvobodilni boj narodov Jugoslavije, kjer so bile naslednje vsebine: napad na Kraljevino Jugoslavijo, začetek in razvoj osvobodilne borbe, oblike kolaboracije in protirevolucije, vzroki in posledice, Osvobodilna fronta in razvoj slovenske državnosti, prvo in drugo zasedanje AVNOJ, sklepne operacije in osvoboditve Jugoslavije, kultura v obdobju druge svetovne vojne. Četrta tema Jugoslavija po drugi svetovni vojni pa je vključevala naslednje vsebine: temeljne značilnosti povojnega gospodarskega in političnega razvoja do leta 1950, Informbirojevska kriza, problem meja, zamejski Slovenci, uvedba samoupravljanja, mednacionalni problemi sodobne Jugoslavije idr. Pri slednjem poglavju še ni bilo vključeno osamosvajanje Slovenije kot npr. v osnovnošolskem učnem načrtu (Gimnazijski program, 1992, 126).

Če primerjamo učne vsebine iz učnega načrta iz leta 1986 z učnim načrtom za gimnazije iz leta 1992, lahko ugotovimo, da so bile v vseh letnikih tematike zelo podobne.

Ugotavljamo tudi, da so vsebine, ki so se nanašale na zgodovino jugoslovanskih narodov, v večini ostale, ravno tako tudi pridevnik naš. Ravno tako sta učna načrta posebno pozornost namenila drugi svetovni vojni na Slovenskem in zamejskim Slovencem po drugi svetovni vojni.

Ugotavljamo, da učni načrt za zgodovino v gimnazijah iz leta 1992 še ni imel bistvenih sprememb, kot npr. več slovenske zgodovine ali teme posebej za slovensko zgodovino. Ravno tako tudi vsebin o osamosvojitvi Slovenije ni imel. Nasprotno pa so se učni cilji pred letom 1991 nanašali predvsem na socialistično ureditev Jugoslavije, po letu 1991 pa teh ciljev ni bilo več. Cilji po letu 1991 so se že nanašali na slovensko zgodovino. Zato ugotavljamo neskladje med učnimi cilji in vsebinami v gimnazijskem učnem načrtu iz leta 1992. Sklepamo, da so pisci učnega načrta povzeli nove učne cilje iz učnega načrta osnovne šole, vsebine, zlasti zgodovine jugoslovanski narodov, pa zaenkrat niso opuščali. Vsebinska prenova v gimnazijskem učnem načrtu za zgodovino je trajala več časa, vse do leta 1996, ko se je zgodovina jugoslovanskih narodov bistveno zmanjšala, zgodovina Slovencev pa je pridobila večjo vlogo.

UČNI NAČRTI ZA SREDNJE STROKOVNO-TEHNIŠKE ŠOLE

Ker so imele strokovno-tehniške šole oz. t. i. srednješolski programi zgodovino v 80. letih skupno vzgojno-izobrazbeno osnovo v 1. in 2. letniku, predstavljamo v nadaljevanju smotre in vsebino teh dveh letnikov.

Učni načrt je imel devet vzgojno-izobraževalnih ciljev, med njimi pa je bilo sedem ciljev, ki so se nanašali na družbeno-politični razvoj Jugoslavije s poudarkom na delavskem gibanju, narodnoosvobodilnem boju jugoslovanskih narodov ter socialističnem humanizmu, vzajemnosti, solidarnosti in enakopravnem sodelovanju med jugoslovanskimi tako kot pri štiriletnem predmetu zgodovina (Skupna vzgojnoizobrazbena osnova v usmerjenem izobraževanju, 1979, 145–146).

Učna vsebina je bila predvsem evropska in svetovna. Učni načrt za zgodovino je pomenil *“smiselno nadaljevanje dela pri zgodovini v osemletni osnovni šoli, s poglobljenim marksističnim dialektičnim oblikovanjem učenčevega mišljenja in razumevanja konkretnih pojavnih oblik preteklega in sodobnega življenja”* (Skupna vzgojnoizobrazbena osnova v usmerjenem izobraževanju, 1979, 145–146). V učnem načrtu je bilo zapisano, da je predmet poskušal *“s prenosom težišča od politične zgodovine na celovito zgodovino človeka v prostoru razširiti pogled mladega človeka na ves svet, na njegovo postopno povezovanje od velikih odkritij na prej, na spreminjanje težišč in medsebojno odvisnost njegovih delov ter tako odpraviti evropocentrično mišljenje in gledanje”* (Skupna vzgojnoizobrazbena osnova v usmerjenem izobraževanju, 1979, 160–161).

V prvem letniku je bila vsebina od nastanka človeka do prve socialistične revolucije v Pariški komuni, kjer so bili poudarki predvsem na družbenem razvoju. Vsebinski poudarki so bili naslednji: naloge zgodovine in njeno mesto med družbenimi vedami, nastanek človeka in oblike predrazredne družbe, razredne družbe starega veka in prazgodovinski svet, selitve barbarskih ljudstev, vnovična družbena delitev dela med mesti in podeželjem, razvoj trgovine in njeni vplivi od 11. do 15. stoletja, svet v dobi odkritij in reforma-

cije, evropska ekspanzija, povezovanje sveta, drobitev tradicionalnih sistemov v zunaj-evropskem svetu, nastanek moderne evropske državne organizacije, tehnična in industrijska revolucija, obdobje meščanskih revolucij idr. Ker je bilo ogromno tem iz svetovne in evropske zgodovine, se je manj tem nanašalo na zgodovino jugoslovanskih narodov oz. so bili primeri zgodovine jugoslovanskih narodov vključeni v evropsko dogajanje. V nadaljevanju podajamo nekatere vsebine: južnoslovanska etnična jedra in državne tvorbe do 11. stoletja, srednjeveška kolonizacija in njen vpliv na etnične spremembe, Južni Slovani med nemškimi cesarstvom, Ogrsko in Bizancem do 14. stoletja, razredni boji v 16. stoletju (s kmečkimi upori pri jugoslovanskih narodih), Vzhodno vprašanje (začetek srbskega osvobajanja izpod turške oblasti). Pri vsebini o nacionalnih gibanjih in njihovem vplivu v 19. stoletju v Avstro–Ogrski in na Balkanu pa je bil poudarek na izoblikovanju narodne zavesti pri Slovencih (Skupna vzgojnoizobrazbena osnova v usmerjenem izobraževanju, 1979).

V drugem letniku je bila vsebina od obdobja imperializma in boja delavskega razreda za socialistično družbo, in sicer: obdobje imperializma do prve svetovne vojne, gospodarska, socialna in politična kriza kapitalističnega sistema med 1915 in 1939, oktobrska revolucija in prve oblike socializma, svetovni spopad fašističnih in demokratičnih sil, znanstveni, tehnični, socialni in kulturni premiki po drugi svetovni vojni. Tudi v drugem letniku je bil splošen pregled gospodarskega, družbenega in političnega razvoja, kjer je bilo manj tem za zgodovino jugoslovanskih narodov. Podajamo le nekatere: južnoslovansko delavsko gibanje, nastanek, razvoj in problemi Kraljevine Jugoslavije med obema vojnama, nastanek in razvoj osvobodilne vojske in značaj enotne protifašistične osvobodilne fronte, organov ljudske oblasti in federativne ureditve države med drugo svetovno vojno. Edino pri temi o znanstvenih, tehničnih, socialnih in kulturnih premikih po drugi svetovni vojni ni bilo ločenih vsebin. Pojasnilo v učnem načrtu je bilo naslednje: “*Zgodovina Jugoslavije je v tem obdobju tako pomemben del svetovnega razvoja in tako povezana z njim, da mora biti obravnavana vselej neposredno ob tem razvoju in ne v posebnih, ločenih odstavkih.*” (Skupna vzgojnoizobrazbena osnova v usmerjenem izobraževanju, 1979, 160).

V učnem načrtu za 4-letne strokovne šole iz leta 1991 in ravno tako v učnem načrtu za 3-letne poklicne šole iz leta 1991 je bilo splošnih ciljev oz. smotrov bistveno manj, le štirje, podobno kot v gimnazijah, in sicer sta se dva cilja navezovala na slovensko zgodovino, noben cilj pa na zgodovino jugoslovanskih narodov.

Obvezne vsebine so bile popolnoma drugače razdeljene po obdobjih: *uvod, prazgodovina, stari vek, prehod v srednji vek, doba razvitega fevdalizma, novi vek – kriza fevdalnega družbenega reda, meščanske revolucija in začetek nacionalnih gibanj, obdobje imperializma do prve svetovne vojne, prva svetovna vojna in nova politična podoba sveta, obdobje med obema vojnama, druga svetovna vojna, narodnoosvobodilni boj narodov Jugoslavije, svet po drugi svetovni vojni in Jugoslavija po drugi svetovni vojni* (Štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol, 1991).

V tem učnem načrtu je bilo še vedno veliko vsebin povezanih z zgodovino jugoslovanskih narodov, čeprav so cilji v učnem načrtu nakazovali, da le teh ne bo toliko, temveč več slovenske zgodovine. Tako lahko izpostavimo naslednje teme: *Južni Slovani med Bizancem in Franki – stičišče zahodnega in vzhodnega kulturnega vpliva, Južni Slovani*

med Benetkami, Ogrsko in Bizancem, Politične, gospodarske in družbene značilnosti razvoja jugoslovanskih narodov v dobi imperializma, Jugoslovanski narodi med vojskujočima blokoma in Jugoslavija med obema vojnama (Štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol, 1991). Dve temi sta bili namenjeni Jugoslaviji, in sicer “narodnoosvobodilni boj” narodov Jugoslavije in Jugoslavija po drugi svetovni vojni. Pri temi Jugoslavija po drugi svetovni vojni je bila le vsebina o Slovencih v zamejstvu posebej namenjena slovenski zgodovini tako kot pri gimnazijskem učnem načrtu. Vsebine po letu 1945 so bile podobne gimnazijskemu učnemu načrtu, kjer so se dijaki učili o značilnostih povojnega razvoja do leta 1950, obnovi gospodarstva, problemih industrializacije in kmetijstva, problemih meja, Informbirojevski krizi, uvedbi samoupravljanja, posledicami dogovorne ekonomije in partijskega monizma, mednarodnih odnosih in Slovencih v zamejstvu.

Novost pa je bila, da so se nekatere teme že nanašale na zgodovino Slovencev, npr. slovenski kraji v antiki, Karantanija, pokristjanjevanje Slovencev, slovensko ozemlje v srednjem veku (nastanek zgodovinskih dežel, oblikovanje slovenske etnične meje), Slovenci, Hrvatje in Vojvodinski Srbi v predmarčni dobi, leto 1848 pri Slovenskih, položaj Slovencev v Jugoslaviji in Slovenci v zamejstvu. Pri več temah je bil pridevnik naš, ki ni zajemal samo zgodovine Slovencev, npr. dualizem in naši narodi (Štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol, 1991).

Ugotavljamo, da je bilo pred letom 1991 bistveno več vsebin, ki so se nanašale na svetovno in evropsko zgodovino z izbranimi primeri iz jugoslovanske zgodovine. Po letu 1991 pa je ostalo več vsebin o zgodovini jugoslovanskih narodov. Z razliko od gimnazijskega učnega načrta pa so bile v učnem nartu za strokovno-tehnične šole že dodane teme, ki so se nanašale na slovensko zgodovino. V učnih načrtih za zgodovino za srednje poklicne in strokovne šole opazamo večje vsebinske spremembe, ki so se zlasti v naslednjih letih najbolj spreminjale zaradi krčenja števila ur zgodovine v teh šolah ter postajale vedno bolj prilagojene vrstam strokovnih šol s poudarkom na slovenski zgodovini.

ŠTUDIJSKI PROGRAM ZGODOVINE NA FILOZOFSKI FAKULTETI V LJUBLJANI IN PEDAGOŠKI FAKULTETI V MARIBORU

Konec 80. let se je na Filozofski fakulteti v Ljubljani izvajal študijski program, ki je bil uveden že v študijskem letu 1985/86 zaradi reformiranega srednjega izobraževanja. Glavne skupine predmetov so bile po kronološkem vrstnem redu: Uvod v študij zgodovine, Antika oz. zgodovina starega veka (grška in rimska zgodovina, stari Vzhod), Obča zgodovina od antike do 1918 (v dveh delih: od antike do 1750, 1750–1918), Zgodovina jugoslovanskih narodov in narodnosti do 1918 (v dveh delih), Slovenska zgodovina od antike do 1918 (v dveh delih), Sodobna zgodovina (tri časovna obdobja: 1918–1941, 1941–1945, po letu 1945) ter drugi predmeti: Pomožne zgodovinske vede, Arhivistika, Muzeologija, Nemščina, Latinščina, Proseminar, Metodika pouka zgodovine (Vzgojno-izobraževalni program za študij zgodovine, 1985).

To pomeni, da je bila zgodovina pri več predmetnih področij razdeljena na občo zgodovino, zgodovino jugoslovanskih narodov in narodnosti ter posebej na slovensko zgodovino. Vsem pa je bila namenjena enaka pozornost.

Z zgodovino jugoslovanskih narodov je bilo povezano predmetno področje Zgodovina jugoslovanskih narodov in narodnosti (razen Slovencev, saj so bili Slovenci posebej) do leta 1918, ki se je delilo na dve obdobji: obdobje od naselitve do srede 18. stoletja in obdobje od srede 18. stoletja do leta 1918. Predmet je bil v 1. in 2. letniku kot splošni pregled zgodovinskega razvoja jugoslovanskih narodov in narodnosti (političnega, gospodarskega, družbenega in kulturnega razvoja) od naselitve Slovanov do prve svetovne vojne (Srbija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Makedonija). V 3. in 4. letniku pa je bila vsebina namenjena pomembnejšim mejnikom v razvoju jugoslovanskih narodov in narodnosti, npr. demografski razvoj, migracija, razni tipi fevdalizma, specifične oblike gospodarskega razvoja, socialne strukture, politični sistemi, stranke, specifika nacionalnih programov, problemi delavskega gibanja idr. (Vzgojnoizobraževalni program za študij zgodovine, 1985, 27–28).

Drugo predmetno področje Sodobna zgodovina pa je vključevalo občo in slovensko zgodovino ter zgodovino narodov in narodnosti Jugoslavije od leta 1918 dalje in je bilo razdeljeno v tri obdobja, in sicer: Sodobna zgodovina 1918–41, Sodobna zgodovina 1941–45 in Sodobna zgodovina po 1945. V 1. in 2. letniku je bil splošen pregled zgodovine, v 3. in 4. letniku pa je bilo poglobljeno obravnavanje ključnih vprašanj, s poudarkom na virih in literaturi (Vzgojnoizobraževalni program za študij zgodovine, 1985, 34–35).

Ugotavljamo, da so bile obča in narodna zgodovina ter zgodovina jugoslovanskih narodov zelo pomembne za študente, saj kaže na to tudi smoter zgodovine: *“Študij zgodovine ima namen seznaniti študente z razvojem človeške družbe od najstarejših časov do današnjih dni, z najvažnejšimi procesi, pojavi in dialektičnimi nasprotji tako v svetovni zgodovini kot v zgodovini jugoslovanskih narodov in narodnosti, posebej slovenskega naroda.”* (Vzgojnoizobraževalni program za študij zgodovine, 1985, 17). Velik pomen je učni načrt pripisoval zgodovini Slovencev: *“Iz didaktičnih in raziskovalnih potreb je temeljiteje zajeta zgodovina slovenskega in ostalih jugoslovanskih narodov in narodnosti. Spoznavanje slovenske narodne zgodovine in širjenje njenih spoznanj je bil v preteklosti in je še danes eden o poglavitnih dejavnikov pri oblikovanju slovenskega naroda in njegove zavesti in ostaja tudi danes bistveni sestavni del njegove narodne identitete.”* (Vzgojnoizobraževalni program za študij zgodovine, 1985). Še posebej pa je študijski program poudarjal t. i. NOB – narodnoosvobodilno borbo: *“Posebej poglobljeno in podrobno pa preučujejo zgodovino našega revolucionarnega gibanja, NOB in povojne izgradnje. Vsa ta tematika daje korenine bratstvu in enotnosti jugoslovanske socialistične skupnosti narodov in ohranja revolucionarna izročila.”* (Vzgojnoizobraževalni program za študij zgodovine, 1985).

Pedagoška fakulteta v Mariboru je imela na oddelku za zgodovino podobne predmete kot Filozofska fakulteta v Ljubljani in njihovo razporeditev po letnikih pred osamosvojitvijo Slovenije. Predmeti v 1. letniku so bili: Uvod v študij zgodovine, Antika, Obča zgodovina od antike do leta 1918 I. del, Zgodovina narodov Jugoslavije od antike do leta 1918 I. del, Slovenska zgodovina od antike do leta 1918, Sodobna zgodovina 1918–1945. V 2. letniku so bili predmeti: Uvod v študij zgodovine proseminar, Obča zgodovina od antike do 1918 II. del, Zgodovina narodov Jugoslavije 1750–1918 II. del, Sodobna zgodovina po l. 1945. V 3. letniku so bili predmeti: Antika, Obča zgodovina od

antike do 1918 – izbrana poglavja, Zgodovina narodov Jugoslavije od antike do 1918 – izbrana poglavja, Slovenska zgodovina od antike do 1918 – izbrana poglavja, Sodobna zgodovina 1918–1945, Specialna didaktika zgodovine. V 4. letniku pa so bili naslednji predmeti: Obča zgodovina od 1750 do 1918 – izbrana poglavja, Južnoslovanska zgodovina 1750–1918 – izbrana poglavja, Slovenska zgodovina 1750–1918 – izbrana poglavja, Sodobna zgodovina 1918–1945 – izbrana poglavja, Sodobna zgodovina po letu 1945 – izbrana poglavja, Pomožne zgodovinske vede, Specialna didaktika zgodovine (Univerza v Mariboru. Katalog 1990/91, 1990, 141). To pomeni, da sta obe fakulteti obči, jugoslovanski in slovenski zgodovini posvečali enako pozornost, saj so bili predmeti za občo, jugoslovansko in slovensko zgodovino ločeni za obdobje do leta 1918, predmet Sodobna zgodovina pa je vse tri zgodovine enakomerno vključeval v treh obdobjih na Filozofski fakulteti v Ljubljani (1918–41, 1941–45, po 1945) in v dveh obdobjih na Pedagoški fakulteti v Mariboru (1918–45, po 1945).

Oddelek za zgodovino na Filozofski fakulteti v Ljubljani je že v študijskem letu 1991/92 začel z uvajanjem novega študijskega programa, ki se je precej razlikoval od starega programa. Študij je v vsakem letniku obsegal eno zgodovinsko obdobje z občo in slovensko zgodovino ter zgodovino jugovzhodne Evrope in sicer v 1. letniku antiko in srednji vek, v 2. letniku novi vek, v 3. letniku 19. stoletje in v 4. letniku sodobno zgodovino.

V 1. letniku so bili predmeti: Uvod v študij zgodovine, Proseminar, Antika (grška zgodovina), Obča zgodovina – srednji vek, Slovenska zgodovina – srednji vek, Zgodovina JV Evrope – srednji vek, Latinščina I in Nemščina I. V 2. letniku so bili predmeti: Antika (rimska zgodovina), Obča zgodovina – novi vek, Slovenska zgodovina – novi vek, Zgodovina JV Evrope – novi vek, Latinščina II, Nemščina II. V 3. letniku so bili predmeti: Obča zgodovina – 19. stoletje, Slovenska zgodovina – 19. stoletje, Zgodovina JV Evrope – 19. stoletje, Pomožne zgodovinske vede, Teorija zgodovine, Arhivistika, Muzeologija, Stari Vzhod, Teorija zgodovine. V 4. letniku pa so bili naslednji predmeti: Obča zgodovina – sodobna, Slovenska zgodovina – sodobna, Zgodovina JV Evrope – sodobna, Arhivistika, Metodika zgodovinskega pouka (Program študija zgodovine, 1992; Seznam predavanj za študijsko leto 1994/95, 1994, 328–331).

Ugotavljamo, da je bila bistvena sprememba, da so predmeti, ki so bili povezani z zgodovino jugoslovanskih narodov, prevzeli naslov Zgodovina JV (jugovzhodne) Evrope. Predmet Zgodovina JV Evrope – srednji vek je vključeval zgodovino balkanskega polotoka od začetka zgodnjega srednjega veka do prihoda Turkov. Predmet Zgodovina jugovzhodne Evrope – novi vek je vključeval zgodovino osmanskega cesarstva, habsburške monarhije in Beneške republike. Predmet Zgodovina jugovzhodne Evrope – 19. stoletje je vključeval politični razvoj držav jugovzhodne Evrope od srede 18. stoletja do konca prve svetovne vojne (Študijski program Zgodovina, 1999). Predmet Zgodovina jugovzhodne Evrope – sodobna pa je že obravnaval razpad Jugoslavije in njegove posledice ter odnose z novonastalimi državami (Študijski program Zgodovina, 1999, 49). Iz opisov lahko ugotovimo, da je bil večji poudarek na zgodovini Hrvatov, jugoslovanskih narodov, ki so bili pod Avstro-Ogrsko, na vzhodnem vprašanju ter na stari in novi Jugoslaviji.

Tudi na Univerzi Maribor, na Pedagoški fakulteti, je imel študij zgodovine po letu 1991 podobno razdelitev in podobne predmete po letnikih. V 1. letniku so bili predmeti:

Uvod v študij zgodovine s proseminarjem, Antika – grška zgodovina, Obča zgodovina – srednji vek, Slovenska zgodovina – srednji vek, Zgodovina jugovzhodne Evrope. V 2. letniku so bili predmeti: Antika – rimska zgodovina, Obča zgodovina – novi vek, Zgodovina Slovencev – novi vek, Zgodovina jugovzhodne Evrope – novi vek, Stari vzhod. V 3. letniku so bili predmeti: Obča zgodovina 19. stoletja, Slovenska zgodovina 19. stoletja, Zgodovina jugovzhodne Evrope, Pomožne zgodovinske vede in Specialna didaktika. V 4. letniku pa so bili naslednji predmeti: Sodobna zgodovina jugovzhodne Evrope, Sodobna slovenska zgodovina, Sodobna obča zgodovina in Didaktika zgodovine (Univerza v Mariboru, Katalog 1993/94, 1993; Univerza v Mariboru, Katalog 1995/96, 1994). Tudi po letu 1991 lahko zapišemo, da sta obe fakulteti trem področjem: slovenski, jugoslovanski in obči zgodovini posvečali enako pozornost, razlika je bila ta, da je bila po letu 1991 ta enakomerna pozornost upoštevana za vsak letnik posebej.

Ugotavljamo, da je na fakultetah študijski program zgodovine vključeval predmete, ki so se nanašali na občo zgodovino, slovensko zgodovino in zgodovino jugoslovanskih narodov pred letom 1991. Po letu 1991 pa je bila glavna sprememba, da je predmet Zgodovina jugoslovanskih narodov (ki je bil razdeljen v dve obdobji, od antike do 1918 in od 1918 naprej) zamenjal predmet Zgodovina jugovzhodne Evrope za posamezna obdobja (srednji vek, novi vek, 19. stoletje). Predmet Sodobna zgodovina pa je razpadel na tri predmete: Sodobna obča zgodovina, Sodobna slovenska zgodovina in Sodobna zgodovina jugovzhodne Evrope. Predmet Sodobna zgodovina jugovzhodne Evrope je ohranil večino vsebine o zgodovini jugoslovanskih narodov iz učnega načrta iz 80. let 20. stoletja, dodana pa je bila vsebina od 90. let naprej oz. razpad Jugoslavije in posledice. V vseh letnikih je bila tako enakomerna zastopanost slovenske, jugoslovanske in obče zgodovine, kar se je ohranilo še v naslednjih letih do bolonjske prenovne fakultetnih študijskih programov.

VPLIV RAZPADA JUGOSLAVIJE NA UČNE NAČRTE ZA ZGODOVINO NA HRVAŠKEM, BOSNI IN HERCEGOVINI, SRBIJI, MAKEDONIJI IN ČRNI GORI

Če primerjamo vsebinske spremembe v Sloveniji z drugimi državami bivše Jugoslavije, lahko ugotovimo podobnosti, saj je po razpadu Jugoslavije v vseh učnih načrtih večji pomen pridobila nacionalna zgodovina oz. zgodovina novo nastalih držav. Povsod se je nacionalna zgodovina vključila v posebne teme oz. se je ločila od evropske ali svetovne zgodovine.

Na Hrvaškem so po osamosvojitvi v učnih načrtih za osnovno in srednjo šolo vsebine razdelili na eni strani na svetovno in evropsko zgodovino, na drugi strani pa na hrvaško zgodovino. Hrvaška zgodovina je v učnih načrtih pridobila na pomenu in obsegu. Tako osnovnošolski kot gimnazijski program iz leta 1995 je predvideval do 40 % svetovne zgodovine in 60 % nacionalne zgodovine (Okvirni nastavni plan i program za osnovne škole u Republici Hrvatskoj, 1995, 80; Nastavni planovi i programi srednjih škola, 1995, 162). Na obeh stopnjah je vključena tudi osamosvojitve Hrvaške, večji poudarek na razvoju samostojne hrvaške države konec 20. stoletja pa je v gimnazijskem programu (Nastavni planovi i programi srednjih škola, 1995, 174).

V Bosni in Hercegovini je ravno tako več pomena v osnovnih in srednjih šolah pridobila zgodovina Bosne oz. BiH v 20. stoletju (Nastava povijesti i zemljopisa u Bosni i Hercegovini). Ker pa je BiH razdeljena na dve politični entiteti (Federacija Bosne in Hercegovine in Republika srbska), se tudi nacionalne vsebine razlikujejo, in sicer je več srbsko/jugoslovanske zgodovine v osnovnih in srednjih šolah v Republiki srbski. V Federaciji BiH pa je več hrvaške zgodovine v kantonih, kjer živijo bosanski Hrvatje, več zgodovine Bošnjakov oz. zgodovine Bosne pa je v kantonih, kjer živijo Bošnjaki (Karge, Batarilo, 2008, 18–21).

V Srbiji je vsebina v učnih načrtih za osnovne in srednje šole razdeljena na eni strani na svetovno in evropsko zgodovino, na drugi strani pa na zgodovino južnih Slovanov, s poudarkom na srbski zgodovini (Nastava istorije i geografije u Srbiji). Npr. gimnazijski program vključuje pregled zgodovine srbskega naroda in njegovih sosedov, v okviru tematike Jugoslavije po drugi svetovni vojni pa tudi razpad Jugoslavije in srbsko državo v sodobnih časih (Nastavni program Istorija).

V Makedoniji je npr. v gimnazijah poleg evropske in svetovne zgodovine, posebej makedonska zgodovina in zgodovina Balkana (Istorija. Gimnazijsko obrazovanje, 2005).

V Črni gori je v osnovnošolskem učnem načrtu vsebina razdeljena na svetovno ali evropsko zgodovino na eni strani, na drugi strani pa na zgodovino južnih Slovanov in Jugoslavijo v 20. stoletju, kjer je vključena tudi črnogorska zgodovina (Predmetni program. Istorija, 2012). V gimnazijskem programu pa je črnogorska zgodovina ločena od evropske ali združena z jugoslovansko zgodovino v 20. stoletju (Istorija. Gimnazija, 2014).

Če primerjamo še fakultetne študijske programe za zgodovino na fakultetah v glavnih mestih novih držav, lahko ugotovimo podobnosti z ljubljansko fakulteto. Poleg obče (svetovne in evropske) zgodovine, so študijski programi po razpadu Jugoslavije na vseh fakultetah vključevali t. i. zgodovino jugovzhodne Evrope (namesto zgodovine jugoslovanskih narodov) in nacionalno zgodovino. Tako študijski program zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Zagrebu vključuje hrvaško zgodovino, svetovno zgodovino in zgodovino srednje in jugovzhodne Evrope (Povijest. Stari studijski program). Filozofska fakulteta Univerze v Sarajevu ima v študijskem programu zgodovine ravno tako tri področja: občo zgodovino (evropska in svetovna), zgodovino jugovzhodne Evrope in zgodovino Bosne oz. BiH (Nastavni plan i program). V Srbiji je na Filozofski fakulteti Univerze v Beogradu poleg svetovne zgodovine, poudarjena zgodovina srbskega naroda (Osnovne akademske studije istorije). V Makedoniji pa je na Inštitutu za zgodovino Univerze Sv. Cirila in Metoda v Skopju poleg evropske zgodovine pomembna balkanska zgodovina in zgodovina Makedonije ter zgodovina sodobne Makedonije (Urnik Inštituta za zgodovino. Univerza Skopje). V Črni gori študijski program zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Podgorici vključuje svetovno zgodovino, zgodovino Črne gore in balkansko zgodovino, v 20. stoletju pa zgodovino Jugoslavije (Studijski program. Istorija)

SKLEP

Analiza učnih načrtov je pokazala, da je bilo v osnovnošolskem učnem načrtu pred letom 1991 veliko ciljev in vsebin povezanih z zgodovino jugoslovanskih narodov in

narodnosti Jugoslavije, stari Jugoslaviji, samoupravni socialistični Jugoslaviji, narodno-osvobodilni borbi jugoslovanskih narodov, po letu 1991 pa je bilo vsebin z zgodovino jugoslovanskih narodov bistveno manj, več je bilo slovenske zgodovine. Učni načrt iz leta 1991 je že vključeval tudi razpad Jugoslavije in osamosvojitve Slovenije.

V srednješolskih učnih načrtih je bila pred letom 1991 pri programih, kjer so imeli zgodovino dve leti, veliko poudarka na evropski in svetovni zgodovini, zgodovina jugoslovanskih narodov je bila vključena pri ključnih dogodkih v svetovno zgodovino. Pri programih, kjer je bila zgodovina štiriletni predmet, pa je bila slovenska zgodovina vpeta v zgodovino jugoslovanskih narodov, kjer je bil poudarek na socialistični ureditvi, marksizmu, vlogi delavskega gibanja, NOB jugoslovanskih narodov. Po letu 1991 se je ohranila zgodovina jugoslovanskih narodov pri temah kot so srednji vek, doba imperializma, obdobje med obema vojnama, druga svetovna vojna. Zgodovina Slovencev je bila vključena v evropsko ali svetovno dogajanje. Analiza je tudi pokazala, da so se pred letom 1991 splošni cilji nanašali predvsem na zgodovino in vlogo zgodovine jugoslovanskih narodov, po letu 1991 pa se je vsaj en cilj že nanašal na narodno oz. slovensko zgodovino.

V fakultetnih študijskih programih zgodovine je bil pred letom 1991 eden od temeljnih predmetov študij zgodovine jugoslovanskih narodov, ki je bil razdeljen od antike do 18. stoletja in od 18. stoletja do 1918, vsebina pri sodobni zgodovini pa od 1918–1941, 1941–45 in po letu 1945. Po letu 1991 se je ta predmet preimenoval v Zgodovina jugovzhodne Evrope za vsako obdobje posebej (srednji vek, novi vek, 19. stoletje, 20. stoletje), kjer se je ohranila zgodovina jugoslovanskih narodov s poudarkom na zgodovini jugoslovanskih narodov, ki so bili pod Avstro–Ogrsko, vzhodnem vprašanju in predvsem na Kraljevini Jugoslaviji in socialistični Jugoslaviji. Tudi temeljena delitev na slovensko, jugoslovansko in občo zgodovino je ostala v študijskih programih na obeh fakultetah in bila enakomerno vsebinsko razporejena po vseh štirih letnikih.

Razpad Jugoslavije je vplival na vsebinske spremembe v učnih načrtih za zgodovino na vseh šolskih stopnjah tudi v ostalih državah. Na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini, Srbiji, Makedoniji in Črni gori je večji pomen in obseg pridobila nacionalna zgodovina, obdržala pa se je balkanska zgodovina oz. zgodovina južnih Slovanov.

Sklenemo lahko, da je takoj po letu 1991 večji pomen pridobila slovenska zgodovina v osnovnošolskih in srednješolskih učnih načrtih za zgodovino. Na fakultetah je slovenska zgodovina ohranila isti pomen in vlogo, le predmet Zgodovina jugoslovanskih narodov se je preimenoval v predmet Zgodovina jugovzhodne Evrope, ki je ohranil obravnavanje in preučevanje zgodovine bivših jugoslovanskih narodov v istem obsegu. Najmanj sprememb takoj po osamosvojitvi pa je bilo v učnih načrtih za srednje šole, saj so se ohranile skoraj vse vsebine, ki so se nanašale na zgodovino jugoslovanskih narodov, kar pomeni, da so se učni načrti za srednje šole bistveno vsebinsko spremenili šele sredi 90. let 20. stoletja oz. nekaj let po osamosvojitvi Slovenije. Razlog lahko iščemo v temeljitejši vsebinski prenovi učnih načrtov za srednje šole, ki se je začela že leta 1990 ter nadaljevala do leta 1996, ko so bili vsi srednješolski učni načrti tudi prenovljeni (Učni načrt za zgodovino v gimnaziji, 1996; Učni načrt

za zgodovino v tehniških in drugih strokovnih šolah, 1996). Istega leta pa so izšli tudi trije zakoni: Zakon o gimnazijah; Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju in Zakon o osnovni šoli (Zakon o visokem šolstvu je izšel že leta 1993), ki so zaključili celovito vsebinsko in metodično prenovno osnovnega, srednjega in visokega šolstva v samostojni Sloveniji.

THE INFLUENCE OF THE INDEPENDENCE OF SLOVENIA ON THE
SUBJECT OF HISTORY AT ALL SCHOOL LEVELS*Danijela TRŠKAN*

University of Ljubljana, Faculty of Arts, Ljubljana, Aškerčeva 2, Slovenia

e-mail: danijela.trskan@ff.uni-lj.si

SUMMARY

At the end of the 1980s, nearly a decade of the so-called oriented education came to an end. It was replaced by certain changes in the early 1990s. The various changes became legalised in independent Slovenia as late as in 1996 by a new act for elementary and secondary schools, and in 1993 for high schools. It has been established that in that time the subject of history in elementary and secondary schools, as well as the study of history at faculties, underwent many changes. Based on an analysis of the history curricula that were in force at the turn of the 1990s in elementary and secondary schools and at faculties, it has been ascertained that the history curricula prior to the independence of Slovenia emphasised above all getting to know and understand the development of human society and the history of the Slovene nation, which was integrated into the history of the other nations of Yugoslavia, with emphasis on becoming acquainted with the National Liberation Struggle and the post-war development of socialist Yugoslavia. Young people were gaining knowledge of world and European history throughout that time. After Slovenia's attainment of independence the curriculum for elementary school no longer included the history of southern Slavic nations (except in the case of mediaeval states), whereas the curricula for secondary school preserved the history of other Yugoslavian nations, as did the courses at the faculties in Ljubljana and Maribor. A novelty in all the history curricula at all school levels after 1991 was the incorporation of Slovene history into all historical periods and into independent topics. It can be concluded that the subject of history at all school levels belonged to those social science subjects that underwent greater changes in content precisely due to Slovenia's attainment of independence in the early 1990s.

Key words: curricula for History, faculties, general secondary schools, secondary technical schools, elementary schools, independence of Slovenia

VIRI IN LITERATURA

- Dveletni in triletni programi poklicnih šol (1991):** Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Gabrič, A. (2006):** Spreminjanje kulturnopolitičnega in šolskega sistema. V: Fischer, J. et al. (ur.): Slovenska novejša zgodovina, 2: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1948–1992. Ljubljana, Mladinska knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino, 1306–1312.
- Gimnazijski program (1992):** Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Istorija. Gimnazija (2014):** Podgorica, Nacionalni savjet za obrazovanje, Vlada Crne Gore, <http://www.zzs.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=173622&rType=2> (4. 5. 2015).
- Istorija. Gimnazijsko obrazovanje (2005):** Skopje, Ministrstvo za obrazovanje in nauka, <http://bro.gov.mk/?q=gimnazisko-obrazovanje-nastavni-programi> (4. 5. 2015).
- Katalog znanja iz zgodovine v osnovni šoli (1992):** Ljubljana, Zavod RS za šolstvo in šport.
- Karge, H., Batarilo, K. (2008):** Reforma nastave historije u Bosni i Hercegovini. Modernizacija udžbenika historije u BiH: od uklanjanja uvredljivog sadržaja iz udžbenika u toku 1999. godine do nove generacije udžbenika u školskoj 2007./2008. godini. Braunschweig, Institut za međunarodno istraživanje udžbenika Georg Eckert, http://www.gei.de/fileadmin/gei.de/pdf/abteilungen/schulbuch_und_gesellschaft/Suedosteuroopa/KB_bos_2012.pdf (3. 5. 2015).
- Medveš, Z. (2000):** Visoko šolstvo. V: Enciklopedija Slovenije, 14 (U–We). Ljubljana, Mladinska knjiga, 268–271.
- Nastava istorije i geografije u Srbiji,** <http://www.ffzg.unizg.hr/seetn/states/serbia/nastava%20istorije%20i%20geografije.htm> (3. 5. 2015).
- Nastava povijesti i zemljopisa u Bosni i Hercegovini,** http://www.ffzg.unizg.hr/seetn/states/bih/nastava_povijesti_i_zemljopisa.htm (3. 5. 2015).
- Nastavni plan i program.** Akademska 2008/09. godina. Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet u Sarajevu, Odsjek za historiju, http://www.ff.unsa.ba/files/trajno/npp/historija/Akademska_2008_09.pdf (3. 5. 2015).
- Nastavni planovi i programi srednjih škola (1995):** Nastavni programi za hrvatski jezik, povijest i etiku u srednjim školama. Glasnik Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske, posebno izdanje, br. 2. Zagreb, 1. kolovoza 1995, 162–174.
- Nastavni program Istorija.** Beograd, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja: <http://www.zuov.gov.rs/dokumenta/CRPU/Programi%20za%20gimnaziju%20PDF/10%20istorija.pdf> (3. 5. 2015).
- Okvirni nastavni plan i program za osnovne škole u Republici Hrvatskoj (izmjene i dopune) (1995):** Glasnik Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske, posebno izdanje, br. 1. Zagreb, 1. kolovoza 1995, 80–90.
- Osnovne akademske studije istorije.** Program studija. Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2006, http://www.f.bg.ac.rs/sr-lat/istorija/program_studija.php?god=2&nivo=0 (4. 5. 2015).

- Povijest. Stari studijski program.** Filozofski fakultet, Sveučilišta u Zagrebu, <http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=6studosi&file=predmeti> (3. 5. 2015).
- Predmetni program. Istorija (2012):** Podgorica, Zavod za školstvo, Crna Gora, [http://www.zzs.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspxrid=109718&rType=2&file=ISTORIJA%20\(2\).pdf](http://www.zzs.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspxrid=109718&rType=2&file=ISTORIJA%20(2).pdf) (4. 5. 2015).
- Predmetniki prenovljenih vzgojno-izobraževalnih programov v srednjem izobraževanju (1987):** Ljubljana, Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Program študija zgodovine (1992):** Velja od študijskega leta 1992/93. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino.
- Program življenja in dela osnovne šole (1984):** 3. zvezek. Družbenoekonomsko vzgojno izobraževalno področje. Ljubljana, Zavod SRS za šolstvo.
- Seznam predavanj za študijsko leto 1994/95 (1994):** Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Skupna vzgojnoizobraževalna osnova v usmerjenem izobraževanju (1979):** Ljubljana, Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Srednješolski programi in poklici (1992):** Ljubljana, Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, Republiški zavod za zaposlovanje.
- Študijski program. Istorija. Filozofski fakultet,** Univerzitet Crne Gore, http://www.nastava.ucg.ac.me/ucg/index.php/StudijskiProgram/view?org_jedinica_id=19&sp_id=12&smjer_id=0&podsmjer_id=0 (4. 5. 2015).
- Štiriletni programi tehniških in drugih strokovnih šol (1991):** Ljubljana, Republika Slovenija Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo in šport.
- Študijski program Zgodovina (1999):** Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino.
- Učni načrt za zgodovino v gimnaziji (1996):** Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Učni načrt za zgodovino v tehniških in drugih strokovnih šolah (1996):** Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.
- Univerza v Mariboru, Katalog 1990/91 (1990):** Maribor, Univerza v Mariboru.
- Univerza v Mariboru, Katalog 1993/94 (1993):** Maribor, Univerza v Mariboru.
- Univerza v Mariboru, Katalog 1995/96 (1994):** Maribor, Univerza v Mariboru.
- Ur.l SRS –** Uradni list Socialistične republike Slovenije.
- Urnik Inštituta za zgodovino.** Za akademsko leto 2014/2015. Univerza Skopje, РАСПОРЕД НА ЧАСОВИ. НА ИНСТИТУТОТ ЗА ИСТОРИЈА. ЗА УЧЕБНАТА 2014/2015 ГОДИНА. Универзитет „Св. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ – Скопје: <http://ddtest2.fzf.ukim.edu.mk/public/uploads/schedules/15/da41118890c1d-2d88d4c993a44da2b60.docx>, (4. 5. 2015).
- Valentinčič, J. (1980):** Usmerjeno izobraževanje. Temeljne značilnosti in novosti. Ljubljana, Delavska enotnost.
- Vzgojno-izobraževalni program srednjega izobraževanja (1986):** Družboslovno-jezikovna dejavnost SR (94)/86. Ljubljana, Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Vzgojnoizobraževalni program za študij zgodovine (1985):** Veljavnost od šolskega leta 1985/86. Ljubljana, Filozofska fakulteta.